

Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού;

Τόμ. 1 (2018)

Πρακτικά Συνεδρίου 'Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού; Όταν η συνθήκη αγωγής και εκπαίδευσης τέμνεται με την καθημερινότητα της πόλης'

**Προσαρμογή του οικονομικού μοντέλου
Crowdfunding στην σχολική τάξη για την
αναβάθμιση του σχολικού χώρου και την σύνδεση
του σχολείου με την κοινότητα**

*Μαρία Μαουτσιδου (Maria Maoutsidou), Παύλος
Πετσάβας (Pavlos Petsavas), Παναγιώτα Ζαχαράτου
(Panagiota Zacharitou)*

doi: [10.12681/χπ.1443](https://doi.org/10.12681/χπ.1443)

Προσαρμογή του οικονομικού μοντέλου Crowdfunding στη σχολική τάξη για την αναβάθμιση του σχολικού χώρου και την σύνδεση του σχολείου με την κοινότητα

Adaptation of the Crowdfunding economic model to the school classroom to upgrade the school space and connect the school with the community

Μαρία Μαουτσίδου

Κοινωνική Επιστήμονας

Πάυλος Πετσάβας

Οικονομολόγος

Παναγιώτα Ζαχαράτου

Οικονομολόγος

Περίληψη

Η αναβάθμιση του σχολικού χώρου, η σύνδεση του σχολείου με την ευρύτερη κοινότητα και ο παιδαγωγικός ανασχεδιασμός της σχολικής αίθουσας προϋποθέτουν μελέτες διαφόρων πεδίων του Επιστημονικού τόξου. Η άρτια διεπιστημονική προσέγγιση και μελέτη των διάφορων κλάδων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση των αντικειμενικών στόχων του σχολείου. Καινοτόμες μελέτες-έρευνες επιβάλλουν με τα πορίσματά τους την εκπαιδευτική αλλαγή και εισέρχονται στις σχολικές μονάδες με κύριο στόχο την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το μοντέλο Crowdfunding μετατρέπει τα εσωτερικά κίνητρα των συμβαλλόμενων μιας κοινωνίας σε επενδύσεις με σκοπό την ανταπόδοση άυλων ανταμοιβών.

- Πώς ένα οικονομικό μοντέλο μπορεί να ενθαρρύνει την αναβάθμιση του σχολικού χώρου;
- Πώς το μοντέλο Crowdfunding γίνεται συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο σχολείο και την κοινωνία;
- Πώς τα εσωτερικά κίνητρα των συμβαλλόμενων μιας κοινωνίας εισέρχονται στον σχολικό χώρο και τον αναβαθμίζουν;
- Ποιο είναι τελικά το μυστικό για την επιτυχία της εκπαιδευτικής αλλαγής;

Αυτά τα ερωτήματα προσπαθεί να απαντήσει η συγκεκριμένη μελέτη, μέσα από τεστ παρατήρησης και μελέτης περιπτώσεων.

λέξεις-κλειδιά: Crowdfunding, χρηματοδότηση από το πλήθος, άυλες ανταμοιβές, εκπαίδευση.

Maria Maoutsidou

Social Scientist

Pavlos Petsavas

Economist

Panagiota Zacharatou

Economist

Abstract

The improvement of the school's premises as well as the environment, the connection between the school and the surrounding society in addition to the pedagogical

redesigning of the classroom, requires a study conducted among different materials. All the requirements, if applied, they would result in the school's success. Innovative studies and research would lead to educational adaptations thus, implementing these changes into the school and eventually to improve all the educational process.

The model of Crowdfunding or any other type of funding, eventually will convert the motivation of the financiers of the program to accept intangible rewards.

- How can an economic model boost the improvement of a school?
- How can the Crowdfunding model intertwine between the school and the society?
- How can the motivation of the financiers interfere in improving the school?
- And finally, what is the secret of success of any educational change?

This study tries to answer the latter questions concerning specific cases.

keywords: Crowdfunding, intangible rewards, education.

Προσδιορισμός του Συγκείμενου – Συσχέτιση με την Εκπαιδευτική Πραγματικότητα

Στη σημερινή πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και συνεχείς αλλαγές, η λήψη αποφάσεων και η υλοποίηση αυτών αποτελούν μια πολύπλοκη διαδικασία, λόγω ελλιπούς συνεννόησης, αλλά και έλλειψης βασικών οικονομικών πόρων. Επιπρόσθετα, οι οικονομικές ανακατατάξεις τη τελευταία δεκαετία στη χώρα μας επέφεραν πολλές μειώσεις επενδύσεων στην Εκπαίδευση, μέσω οριζόντιων περικοπών των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού για την Εκπαίδευση.

Ωστόσο, οι έρευνες για την αναβάθμιση του σχολικού χώρου συνέχιζαν και εξακολουθούν να είναι εν ενεργεία. Για να υπάρξει η αποτύπωση των συμπερασμάτων, των αποτελεσμάτων των ερευνών, των εφαρμογών που πιστοποιήθηκαν, απαιτείται η διάθεση των κατάλληλων οικονομικών πόρων, οι οποίοι με τη σειρά τους είναι αρκετά περιορισμένοι ώστε να δεχτούν τη νέα Επιστήμη.

Στην συνέχεια κρίνεται σκόπιμο να αναλυθούν οι όροι που συνθέτουν την παρούσα μελέτη και αποτελούν συστατικά της στοιχεία. Έτσι λοιπόν, εκπαιδευτική αλλαγή, αναβάθμιση σχολικού περιβάλλοντος, καινοτομία και χρηματοδότηση από το πλήθος – Crowdfunding εναρμονίζονται με κύριο στόχο την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Εκπαιδευτική Αλλαγή

Η εκπαιδευτική αλλαγή, η οποία κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο ανάμεσα σε πολλά αιτήματα τα οποία χρήζουν παρακολούθησης και επίλυσης, πρέπει να γίνει πρωταρχικός σκοπός, έτσι ώστε να αναβαθμιστεί το εκπαιδευτικό σύστημα. Τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας διαφόρων παραγόντων επικρατεί στασιμότητα και αδράνεια, με αποτέλεσμα οι αλλαγές να μένουν στο περιθώριο. Αλλαγές είναι σημαντικό να πραγματοποιηθούν και στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ελληνικού σχολείου, αλλά και στο επίπεδο του εκπαιδευτικού συστήματος γενικότερα και της σχολικής τάξης. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 επιχειρήθηκαν ποικίλες αλλαγές, οι οποίες είχαν ως στόχο είτε το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα, γι' αυτό και ονομάστηκαν «μεταρρυθμίσεις», είτε τη σχολική τάξη συγκεκριμένα.

Από τη δεκαετία όμως του '90 και έπειτα, πραγματοποιήθηκε έρευνα για την εκπαιδευτική αλλαγή, η οποία επικεντρώθηκε σε δυο επίπεδα: στην «οργανωτική αλλαγή» και στην «ατομική αλλαγή». Η «οργανωτική αλλαγή» αποσκοπεί στη διόρθωση των όποιων δυσλειτουργιών έχει ένα σχολείο, λόγω της καλλιέργειας ικανοτήτων και δεξιοτήτων στο εκπαιδευτικό προσωπικό. Από την άλλη πλευρά η «ατομική αλλαγή» αλληλεξαρτάται από την «οργανωτική αλλαγή» και αφορά την προσωπική αλλαγή του εκπαιδευτικού προσωπικού με απώτερο σκοπό την αναβάθμιση του εκάστοτε σχολείου.

Ό,τι νόμος και αν θεσπιστεί, ο εκπαιδευτικός οφείλει να προσπαθήσει να αλλάξει από μόνος του και να διαχειριστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την τρέχουσα πραγματικότητα. Η αλλαγή πρέπει να προσεγγιστεί συνολικά και όχι μεμονωμένα και προϋποθέτει ανάληψη προσωπικής ευθύνης.

Υπάρχουν τρεις φάσεις αλλαγής:

1. Εντοπισμός προβλήματος
2. Εύρεση λύσης
3. Μετάβαση από το παλαιό στο καινούργιο

Ουσιαστικά, ο εκπαιδευτικός, προκειμένου να αλλάξει, είναι χρήσιμο να δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανησυχία του, η οποία είναι και βασικός παράγοντας παρεμπόδισης της αλλαγής. Η αλλαγή των συνηθειών διαδραματίζει καίριο ρόλο στη διαδικασία της αλλαγής, καθώς και η επικοινωνία των εκπαιδευτικών με τους υπευθύνους, ιδιαίτερα όταν είναι συστηματική και ουσιαστική.

Αναβάθμιση Σχολικού Περιβάλλοντος

Η αναβάθμιση του σχολικού περιβάλλοντος, αναφέρεται στον παιδαγωγικό ανασχεδιασμό του σχολικού χώρου. Κύριος στόχος είναι η ταυτόχρονη υλοποίηση της εκπαιδευτικής αλλαγής σε επίπεδο χώρου – εκπαιδευτικών σχέσεων – εκπαιδευτικών πρακτικών. Αυτή η παρέμβαση προϋποθέτει αλλαγές σε τέσσερα σημεία:

A. Την διαρρύθμιση του χώρου. Η οποία ακολουθεί τους άξονες (Γερμανός 2000):

1. Ευελιξία χώρου.
2. Ύπαρξη σημείων αναφοράς στον χώρο.
3. Σχεδιασμός αντιληπτού ερεθίσματος στον χώρο.

B. Τις μορφές επικοινωνίας κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Γ. Τις μορφές εργασίας κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Δ. Την σχέση σώματος μαθητή με τον χώρο.

Καινοτομία

Ως 'καινοτομία' ορίζεται «η ουσιαστική τροποποίηση, η ριζική αλλαγή» (Μπαμπινιώτης 2002: 807). Κατά τον Robbins (1993) η καινοτομία είναι μία ιδέα που εισάγεται με κύριο στόχο την βελτίωση ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Κλείνοντας ο Duke (2004) αναφέρει πως ορισμένοι μελετητές-ερευνητές χρησιμοποιούν εναλλακτικά τον όρο 'αλλαγή' και τον όρο 'καινοτομία'.

Ως ‘καινοτομία’ στην εκπαίδευση ορίζεται οποιαδήποτε διαφοροποίηση ή νέα πολιτική που ακολουθείται και αποσκοπεί στην βελτίωση της διαδικασίας της διδασκαλίας και της μάθησης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η εκπαιδευτική καινοτομία αποκαλείται πρόοδος που συνδέεται με την αναβάθμιση παροχών που προσφέρουν οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί (OECD 2014). Κλείνοντας, η εκπαίδευση οφείλει να ακολουθεί τις μεταβολές στην κοινωνία και την εθνική οικονομία και να αναπροσαρμόζεται αναλόγως μέσω της ‘καινοτομίας’ ή της ‘αλλαγής’.

Μοντέλο Crowdfunding

Το ‘Crowdfunding’ ή αλλιώς ‘Participative Financing’ (χρηματοδότηση από το πλήθος-συμμετοχική χρηματοδότηση), ήρθε σαν όρος την τελευταία πενταετία από την Αμερική. Ωστόσο η ιδέα ξεκινά από την αρχαία Αθήνα καθώς μία από τις λειτουργίες που επέβαλε στους πλουσιότερους πολίτες της ήταν και ο χορηγικός θεσμός. Αργότερα, στην αρχαία Ρώμη εμφανίστηκε η *πατρωνία* (*clientela* = προστασία), που αφορούσε την εξαρτημένη σχέση ανάμεσα στον πάτρωνα (πρόσφερε χρηματοδότηση) και τον κατώτερο κοινωνικά προστατευόμενο (φρόντιζε για τη φήμη του πάτρωνα) (Κάπος 2014). Ωστόσο το 1997 έχουμε την πρώτη καταγεγραμμένη επιτυχημένη παρουσία του Crowdfunding όταν χρηματοδοτήθηκε online για τη περιοδεία του ένα βρετανικό μουσικό συγκρότημα. Μετά από αυτή τη καινοτόμο μέθοδο χρηματοδότησης, η ArtistShare έγινε η πρώτη πλατφόρμα που εξειδικεύτηκε στο Crowdfunding το 2000 (Fundable 2013).

Σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του Παγκόσμιου Ιστού και την επιτυχία του ‘crowdsourcing’ (Kleemann et al. 2008) δίνεται ώθηση στις πλατφόρμες Crowdfunding που φέρνουν σε επαφή τους ιδιοκτήτες επιχειρηματικών σχεδίων και τους υποψήφιους χρηματοδότες.

Γενικότερα, το Crowdfunding αποτελεί μια νέα, δημοφιλή μέθοδο με σκοπό την άντληση κεφαλαίων από σημαντικό αριθμό ενδιαφερομένων, κυρίως μέσω του Διαδικτύου με την πλατφόρμα να λειτουργεί ως μεσάζοντας (Rochet και Tirole 2003) στην οποία παρουσιάζονται προτάσεις από έργα ή εταιρείες που χρήζουν χρηματοδότησης. Ωστόσο, σύμφωνα με τους Schwiendbacher και Larralde (2010): «το Crowdfunding αποτελεί ένα ανοικτό κάλεσμα κυρίως μέσω του internet που επιτρέπει στα άτομα να αναζητήσουν πόρους προκειμένου να αναπτύξουν το επιχειρηματικό τους σχέδιο είτε με την μορφή δωρεάς ή με αντάλλαγμα για κάποια μορφή ανταμοιβής ή / και δικαιωμάτων ψήφου». Σύμφωνα με τον Powers (2012), το Crowdfunding είναι ένας χρηματοοικονομικός μηχανισμός που επιτρέπει τις νέες επιχειρήσεις να αναζητήσουν κεφάλαια από το πλήθος, διαμέσου διαδικτυακών μεσαζόντων, ενώ οι Wheat et al. (2013), υπογραμμίζουν ότι η συγκεκριμένη διαδικασία αποτελεί μια νέα μέθοδο συλλογής κεφαλαίων, που βασίζεται στο διαδίκτυο, στην οποία μεμονωμένα άτομα συνεισφέρουν χρήματα διαμέσου εξειδικευμένων πλατφορμών Crowdfunding.

Δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος αποδεκτός ορισμός της έννοιας του ‘Crowdfunding’, διότι πρόκειται για μία καινοτόμο ορολογία των τελευταίων χρόνων. Παρόλα αυτά για τους ακαδημαϊκούς που εξετάζουν τις νέες επιχειρήσεις και την επιχειρηματική χρηματοδότηση, όπου το Crowdfunding είναι ιδιαίτερα σημαντικό, προτιμάται ένας στενότερος ορισμός του όρου. Αναφέρεται στις προσπάθειες των επιχειρηματικών ατόμων και ομάδων –πολιτιστικών, κοινωνικών και κερδοσκοπικών– να χρηματοδοτούν με κεφάλαια life projects, αξιοποιώντας σχετικά μικρές συνεισφορές

από σχετικά μεγάλο αριθμό ατόμων που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο, χωρίς τους τυποποιημένους χρηματοπιστωτικούς μεσάζοντες (Mollick 2013).

Σύμφωνα με τους Baech και Collins (2013) αναπτύσσονται τέσσερα (4) διαφορετικά μοντέλα Crowdfunding, λόγω της δυνατότητας χρηματοδότησης έργων διαφορετικής κλίμακας, τα οποία και παρουσιάζονται παρακάτω:

1. Το Μοντέλο των Δωρεών

Το μοντέλο των δωρεών βασίζεται κατά κύριο λόγο στη χορηγία, τη δωρεά και τη φιλανθρωπία (Baech και Collins 2013, Nordicity 2012). Στο μοντέλο αυτό οι επενδυτές επιλέγουν το έργο που θα χρηματοδοτήσουν είτε για λόγους ηθικής ικανοποίησης είτε για τη λήψη ενός μη χρηματικού αντίτιμου που πιθανώς να προσφέρει το έργο (Rothler και Wenzlaff 2011). Σε καμιά περίπτωση δεν υπάρχει αναμονή για κάποια ανταμοιβή. Το άτομο υποστηρίζει μόνο εάν και εφόσον το επιθυμεί. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις που στο Μοντέλο των Δωρεών προκειμένου να τονωθούν οι συνεισφορές, χρησιμοποιούνται κίνητρα και συστήματα ανταμοιβών (Nordicity 2012) μιας και η κουλτούρα πίσω από το Crowdfunding, είναι η απόδοση έστω και κάποιας μικρής άυλης ανταμοιβής (Rothler και Wenzlaff 2011).

2. Το Μοντέλο των Ανταμοιβών

Το Μοντέλο των Ανταμοιβών θεωρείται το δημοφιλέστερο μοντέλο Crowdfunding καθώς η χρηματοδότηση καινοτόμων επιχειρηματικών ιδεών κατέχει την πρώτη θέση στις προτιμήσεις εκείνων που αποφασίζουν να προφέρουν οικονομική ενίσχυση σε κάποιο έργο ή εταιρεία. Οι ανταμοιβές που λαμβάνουν τα άτομα αυτά είναι μη χρηματοοικονομικές και το μέγεθός τους εξαρτάται καθαρά από το ύψος του χρηματικού ποσού που θα διαθέσουν.

Στις ανταμοιβές περιλαμβάνονται διάφορα είδη υλικών αγαθών όπως CDs, DVDs, επαφή με τους καλλιτέχνες, εάν σχετίζεται με έργο στον τομέα της μουσικής (Rothler και Wenzlaff 2011) ή μπορεί να περιλαμβάνονται άλλες υλικές ανταμοιβές ανάλογα με τη φύση του έργου (Nordicity 2012). Σε αυτό το μοντέλο έγκειται ένα ιδιαίτερα σημαντικό πλεονέκτημα: τα χρήματα τα οποία θα λάβει ο επιχειρηματίας, δεν έχει υποχρέωση να τα επιστρέψει (Baech και Collins 2013).

3. Το Μοντέλο του Δανεισμού

Το Μοντέλο του Δανεισμού έχει πολλές ομοιότητες με τις άλλες μορφές δανεισμού, όπου τα άτομα δανείζουν κάπου χρήματα για να καλυφθεί μια ανάγκη, όπως η υλοποίηση ενός έργου. Το μοντέλο, στα πλαίσια του Crowdfunding, δύναται να πάρει τρεις μορφές:

1. Μορφή παραδοσιακής συμφωνίας δανεισμού
2. Μορφή χαριστικού δανείου
3. Μορφή προαγοράς (Nordicity 2012)

Μέσα από εξειδικευμένες πλατφόρμες, τα άτομα αναζητούν κεφάλαια για να πάρουν μικρά ποσά από μεγάλο αριθμό ατόμων και έτσι να μπορέσουν να προβούν στην κάλυψη του δανείου. Στο ποιος δανείζει σε ποιόν, υπάρχει απόλυτη διαφάνεια. Μέσα από πλατφόρμες προσφέρονται δάνεια με χαμηλούς τόκους ή και χωρίς. Επιπρόσθετα υπάρχουν πλατφόρμες που λειτουργούν περισσότερο ως επενδυτικοί μεσάζοντες όπου ο δανειολήπτης και ο μεσάζοντας μπορούν να αποφασίσουν οι ίδιοι για το αν ο δανεισμός θα έχει επιτόκιο ή όχι (Baech και Collins 2013).

4. Το Μοντέλο του Κεφαλαίου

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο τα άτομα λαμβάνουν ποσοστό από το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας, λόγω της χρηματοδότησης που παρείχαν. Υπάρχουν δυο υποκατηγορίες του συγκεκριμένου μοντέλου, οι οποίες είναι το μοντέλο επενδυτικών τίτλων και το μοντέλο του διαμοιρασμού κερδών. Η ανταμοιβή εδώ είναι μετοχές ή μερίσματα της εταιρείας ή αλλιώς δικαίωμα ψήφου. Όσο μεγαλύτερες είναι οι ανταμοιβές, τόσο πιο πιθανό είναι να χρηματοδοτηθεί το έργο (Rothler και Wenzlaff 2011).

Η πιο απλή μορφή του Crowdfunding παραμένει παρόλα αυτά η άμεση αξιοποίηση μιας πλατφόρμας ηλεκτρονικής και των εργαλείων που δίνει στο χρήστη για να παρουσιάσει την ιδέα του καθώς και τη δικτύωση μέσω των κοινωνικών δικτύων.

Ακόμα κάτι ενδιαφέρον να αναφερθεί, είναι μια σειρά από πλεονεκτήματα τα οποία παρουσιάζει το συγκεκριμένο μοντέλο. Καταρχάς, δίνει τη δυνατότητα στους επιχειρηματίες να γνωρίζουν το δημόσιο ενδιαφέρον ανά προϊόν και υπηρεσία και να χρηματοδοτηθούν με πολύ χαμηλό κόστος. Στις περιπτώσεις αυτές, οι ιδιοκτήτες των startup επιχειρήσεων εξασφαλίζουν τη χρηματοδότηση τους για να καταφέρουν να υλοποιήσουν την ιδέα τους, αλλά και για να δημιουργήσουν πελάτες σταθερούς, όσο μπορούν, ακόμα και σε άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα από το δικό τους.

Συνοψίζοντας, παρουσιάστηκε παραπάνω το μοντέλο χρηματοδότησης Crowdfunding και οι τέσσερις υποκατηγορίες του. Αυτό που αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης του συγκεκριμένου άρθρου είναι αν το συγκεκριμένο μοντέλο μπορεί και κατά πόσο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την αναβάθμιση των σχολικών χώρων, του εξοπλισμού που μπορεί να διαθέτει ή και να μη διαθέτει η εκάστοτε σχολική αίθουσα αλλά και του σχολείου γενικότερα.

Σήμερα, που η εκπαίδευση έχει υποστεί ποικιλότητες περικοπές και η έναρξη κάθε σχολικού έτους φέρνει πολλά σχολεία αντιμέτωπα με την έλλειψη εκπαιδευτικών λόγω αδυναμίας χρηματοδότησης τους από το κράτος, το τελευταίο, για το οποίο θα μεριμνήσει το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων αλλά και το Κράτος, είναι ο εμπλουτισμός των σχολικών τάξεων με πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό, η αναδιαμόρφωση του χώρου των σχολικών αιθουσών ώστε να είναι περισσότερο προσιτές στους μαθητές και να δημιουργούν κίνητρα για μάθηση. Στο σημείο αυτό, το μοντέλο Crowdfunding δίνει κίνητρα σε δωρητές να δανείσουν, να προβούν σε χορηγίες στα σχολεία, έχοντας σαν κίνητρο τις άυλες ανταμοιβές που θα εισπράξουν, και όχι μόνο με άμεσο αποτέλεσμα την βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού υλικού.

Μεθοδολογία Εργασίας

Η συγκεκριμένη εργασία προσπαθεί να απαντήσει διαφόρων ειδών ερωτήματα που δημιουργήθηκαν από τους Ερευνητές σχετικά με το θέμα. Πιο συγκεκριμένα, τίθενται θεωρητικά ερωτήματα, απορίες πρακτικής εφαρμογής και ερωτήσεις συνδυαστικού ενδιαφέροντος. Ακολούθως αναλύονται παρακάτω:

- Πώς ένα οικονομικό μοντέλο μπορεί να ενθαρρύνει την αναβάθμιση του σχολικού χώρου;
- Πώς το μοντέλο Crowdfunding γίνεται συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο σχολείο και την κοινωνία;

- Πώς τα εσωτερικά κίνητρα των συμβαλλόμενων μιας κοινωνίας εισέρχονται στον σχολικό χώρο και τον αναβαθμίζουν;
- Ποιο είναι τελικά το μυστικό για την επιτυχία της εκπαιδευτικής αλλαγής;
Η απόδειξη ή η προσπάθεια επαλήθευσης των παραπάνω ερωτημάτων βασίζεται σε δύο μεθόδους ανάλυσης.
Α. Την Πειραματική Μέθοδο
Β. Την Παρατήρηση.

A. Πειραματική Μέθοδος

Όσον αφορά την Πειραματική Μέθοδο μιας έρευνας, θεωρείται ιδιαίτερα προσιτή καθώς χρειάζεται, για να πραγματοποιηθεί, τον σχεδιασμό ποικίλων πειραμάτων που αφορούν συγκρίσιμα φαινόμενα.

Ο ερευνητής επενεργεί σε μια μεταβλητή, η οποία ονομάζεται ανεξάρτητη, διατηρεί σταθερές τις ελεγχόμενες μεταβλητές, ώστε να μην επηρεάσουν το τελικό αποτέλεσμα και τέλος παρατηρεί και μετράει με ακρίβεια και αντικειμενικότητα τις επιπτώσεις από την αλλαγή της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη μεταβλητή και προσπαθεί να βρει την ποσοτική σχέση ανάμεσα στην ανεξάρτητη και την εξαρτημένη μεταβλητή. Για να εξηγηθεί καλύτερα η έννοια της πειραματικής έρευνας, είναι χρήσιμο να δοθεί ένα παράδειγμα, όπου στη συγκεκριμένη περίπτωση θα αφορά κομμάτι του εκπαιδευτικού κλάδου:

Η έρευνα θα αφορά τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η διάρκεια του χρόνου μελέτης των μαθητών της Α΄ Λυκείου στην επίδοσή τους σε ένα διαγώνισμα. Για να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη έρευνα πρέπει να διαχωριστούν οι σταθερές από τις μεταβλητές.

Οι μαθητές της Α΄ Λυκείου χωρίζονται σε τυχαίες ομάδες και ο ερευνητής διαφοροποιεί το χρόνο μελέτης της κάθε ομάδας και οι μαθητές εξετάζονται στη συνέχεια σε διαγώνισμα με κοινά θέματα. Η τάξη της Α΄ Λυκείου και το σχολείο αποτελούν τις σταθερές μεταβλητές, ενώ ο χρόνος μελέτης (t) είναι ανεξάρτητη μεταβλητή και η επίδοση στο διαγώνισμα (E) εξαρτημένη μεταβλητή. Το ζητούμενο είναι να εντοπιστεί εάν υπάρχει σχέση $E = \sigma(t)$. Προκειμένου να εντοπιστούν οι ελεγχόμενες μεταβλητές, τίθεται το ερώτημα του ποιοι παράγοντες (εκτός από την ανεξάρτητη μεταβλητή) επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή. Η απάντηση αποτελείται από μεταβλητές, οι οποίες θα σταθεροποιηθούν στη διάρκεια της έρευνας.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση λοιπόν, μερικές από τις ελεγχόμενες μεταβλητές είναι οι συνθήκες που επικρατούν κατά τη διάρκεια της μελέτης των μαθητών:

- Φωτισμός
- Φασαρία
- Θερμοκρασία
- Σωματική ή ψυχική κούραση.

Εν ολίγοις, στην πειραματική έρευνα ο ερευνητής τοποθετεί τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην έρευνα στα διάφορα επίπεδα των μεταβλητών. Ο όρος 'πειραματική έρευνα' μπορεί να χρησιμοποιηθεί, όταν γίνεται αναφορά σε περιπτώσεις όπου μελετάται η ποσοτική σχέση μεταξύ των μεταβλητών και η ανεξάρτητη μεταβλητή επηρεάζεται από τον ερευνητή. Τέλος, οι πειραματικές έρευνες προσφέρουν στον ερευνητή ποικίλες δυνατότητες για έλεγχο, ενώ εξασφαλίζουν ότι τα πειραματικά αποτελέσματα οφείλονται στην αιτία που μελετάται και όχι σε άλλες άγνωστες παραμέτρους.

B. Παρατήρηση

Η παρατήρηση είναι μια διαδικασία που επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορίες και δεδομένα μέσα από την άμεση, τη δική του παρατήρηση ατόμων, ομάδων, θεσμών, συμπεριφορών, συνθηκών, χώρων, ή οργανισμών (π.χ. ενός σχολείου, μιας εταιρείας κτλ.). Ο ερευνητής καταγράφει –με κάποιον τρόπο– τις παρατηρήσεις του και στη συνέχεια τις επεξεργάζεται και τις ερμηνεύει. Θεωρείται η πιο ποιοτική και ίσως η πιο βασική τεχνική συλλογής δεδομένων στην κοινωνική έρευνα, καθώς με τον έναν ή τον άλλον τρόπο αναμιγνύεται και με όλες τις άλλες τεχνικές, διότι σε κάθε έρευνα, ποσοτική ή ποιοτική, περιέχονται τουλάχιστον μερικά στοιχεία παρατήρησης. Για παράδειγμα, συχνά η παρατήρηση αποτελεί την αφετηρία ενός προβληματισμού, που στη συνέχεια, μας οδηγεί στο να σχεδιάσουμε και να εκπονήσουμε μια έρευνα. Γενικά, αποτελεί μια πολύ χρήσιμη *επικουρική* τεχνική συλλογής δεδομένων, που σε συνδυασμό με άλλες τεχνικές μπορεί να δώσει εξαιρετικά ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το θέμα που μελετούμε.

Κάθε φορά που επιλέγεται η παρατήρηση ως ερευνητική τεχνική, ο ερευνητής θα πρέπει να έχει αποφασίσει *από πριν* ορισμένα στοιχεία για τη δομή της, που είναι σημαντικά για την παραπέρα δουλειά του και είναι τα παρακάτω:

- Ο βαθμός συμμετοχής του ερευνητή
- Η ηθική διάσταση της παρατήρησης
- Η δομή της παρατήρησης
- Ο τρόπος προσέγγισης και εισόδου
- Το υλικό που συλλέγεται.

Παρουσίαση Δεδομένων

Προσαρμογή του Μοντέλου Crowdfunding στο Σχολικό Περιβάλλον

Όπως αναφέρθηκε στο Θεωρητικό μέρος και στην παρουσίαση του Μοντέλου Crowdfunding η εφαρμογή του λαμβάνει χώρα σε Μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς για την ενίσχυσή τους με έναν διαφορετικό τρόπο. Οι ερευνητές στην συγκεκριμένη εργασία επεξεργαζόμαστε τα μοντέλα Crowdfunding –δωρεών και Crowdfunding– ανταμοιβών, τα οποία θα προσαρμόσουμε στα πλαίσια μιας εκπαιδευτικής μονάδας με σκοπό την αναβάθμιση του σχολικού χώρου και την σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία. Γι αυτόν τον λόγο μετονομάζουμε το μοντέλο σε «EduCrowdfunding».

Κατά την εφαρμογή του μοντέλου ο υποψήφιος δωρητής-ενισχυτής επισκέπτεται μια πλατφόρμα, μέσα στην οποία μπορεί να δει τις ανάγκες κάθε εκπαιδευτικής μονάδας για χρηματοδότηση. Οι ανάγκες αυτές αφορούν αποκλειστικά θέματα σχετικά με την αναβάθμιση του σχολικού περιβάλλοντος. Εισερχόμενος ο δωρητής στην έκκληση της σχολικής μονάδας για ενίσχυση, μπορεί να διαπιστώσει τις ανάγκες της μέσα από οπτικοακουστικό υλικό πριν δωρίσει το ποσό το οποίο επιθυμεί. Μπαίνοντας στο πλαίσιο χρηματοδότησης, συμπληρώνει τα προσωπικά του στοιχεία, στοιχεία επικοινωνίας και τον λόγο για τον οποίο έχει αποφασίσει να δωρίσει.

Η σχολική μονάδα δέχεται την χρηματοδότηση και έρχεται άμεσα σε επαφή με τον δωρητή προσφέροντάς του ευχαριστίες και αναλυτικότερες πληροφορίες για την χρήση της δωρεάς του και με ποιον τρόπο αυτή θα αξιοποιηθεί. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα, έρχεται σε επαφή με τον δωρητή και τον ενημερώνει για την πρόοδο του έργου. Τον καλεί στον σχολικό χώρο, διοργανώνει εκδηλώσεις προς τιμήν του, οι

μαθητές αξιοποιούν τις εκπαιδευτικές ώρες τέχνης προκειμένου να ευχαριστήσουν τον δωρητή κτλ.

Κύριος στόχος του μοντέλου είναι να ανταποδώσει άυλες ανταμοιβές (ευχαριστίες στον επενδυτή, ικανοποίηση για την επένδυση, κτλ.) στο πρόσωπο που επενδύει. Το σχολείο αξιοποιώντας την επένδυση διαμορφώνει κατάλληλα το περιβάλλον του και απολαμβάνει και αυτό με την σειρά του τις άυλες ανταμοιβές του με κυριότερη την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του ευρύτερου σχολικού χώρου. Συνολικά, η αναβάθμιση του σχολικού περιβάλλοντος έχει ποικίλα θετικά αποτελέσματα, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω:

Ο εκπαιδευτικός ανασχεδιασμός των σχολικών χώρων κρίνεται αναγκαίος, ώστε να υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στον εκπαιδευτικό προσανατολισμό του σχολείου και στα χαρακτηριστικά της οργάνωσης και της χρήσης του χώρου του. Εκτός από τα οφέλη της οργάνωσης και ανακατάταξης του χώρου, υπάρχουν και θετικές επιπτώσεις σε παιδαγωγικούς και ψυχολογικούς παράγοντες. Οι μέθοδοι διδασκαλίας είναι πλέον ομαδοκεντρικοί, ενισχύοντας έτσι τη συνεργατική μάθηση. Επιπροσθέτως, αναπτύσσεται η δημιουργικότητα, το αίσθημα της ευχαρίστησης και της δημοκρατίας μεταξύ των παιδιών, η αλληλεπίδρασή τους με το κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον του σχολείου, η δημιουργία νέων κέντρων ενδιαφέροντος στην τάξη, καθώς και πολλά ακόμη. Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται η αναβάθμιση της δυναμικής της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δημιουργώντας ένα θετικό, ψυχολογικό κλίμα.

Το Πείραμα. Παρουσίαση Δεδομένων

Η εφαρμογή του μοντέλου δοκιμάστηκε σε Ειδικό Σχολείο που φιλοξενεί άτομα Διάχυτης Αναπτυξιακής Διαταραχής (Αυτισμός) και άτομα με Μέτρια έως βαριά διανοητική καθυστέρηση.

Δύο δωρητές, ένα νομικό πρόσωπο (επιχείρηση) και ένα φυσικό πρόσωπο (πολίτης), ενίσχυσαν το σχολείο. Η επιχείρηση δώρισε στο σχολείο ένα ποσό, το οποίο αξιοποιήθηκε για την αναβάθμιση του χώρου στην αίθουσα της μουσικής. Ο Πολίτης πρόσφερε ένα αρμόνιο, το οποίο αξιοποιήθηκε επίσης στην αίθουσα της μουσικής.

Το σχολείο μέσω της Διεύθυνσης, απέστειλε ευχαριστήριες επιστολές και στους δύο δωρητές. Ξεκίνησαν οι εργασίες συντήρησης της αίθουσας μουσικής. Έφυγε μία παλιά έδρα που έπιανε χώρο στην αίθουσα, βάφτηκε η αίθουσα με εύθυμα χρώματα, αγοράστηκαν πίνακες με μουσικά σχήματα, τα όργανα τοποθετήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ξεκάθαρο το σημείο στην αίθουσα που μαθαίνουμε μουσικά όργανα και το σημείο στο οποίο μαθαίνουμε τραγούδια. Το νέο αρμόνιο απομονώθηκε σε μία άκρη της αίθουσας, δημιουργώντας το δικό του περιβάλλον γιατί υπάρχουν μαθητές (βλ. αυτισμός) που κατά διαστήματα της ημέρας αποζητούν την ησυχία.

Οι ερευνητές, επικοινωνούσαν κατά διαστήματα για την πρόοδο του έργου, ευχαριστώντας τους επενδυτές. Με την ολοκλήρωση του έργου κάλεσαν τους δωρητές για να απολαύσουν την αλλαγή της αίθουσας μουσικής. Τους εξήγησαν τους λόγους που έγιναν οι αλλαγές, ποιοι θα είναι οι εκπαιδευτικοί στόχοι και τους ευχαρίστησαν για ακόμα μία φορά.

Την Δευτέρα το πρωί η αίθουσα της μουσικής έμοιαζε με ένα ζεστό περιβάλλον που θύμιζε σπίτι. Τα μαθήματα ξεκίνησαν, οι μαθητές χαρούμενοι για την καινούργια αίθουσα ρωτούσαν τους εκπαιδευτικούς κάθε πότε θα πραγματοποιούνται τα μαθήματα μουσικής. Άλλαλα αυτιστικά παιδιά, δοκίμαζαν ξανά και ξανά να ξεκλειδώσουν την πόρτα δείχνοντας με τον τρόπο τους την επιθυμία τους να εισέλθουν στην αίθουσα. Από την άλλη πλευρά ο εκπαιδευτικός άλλαξε τη μεθοδολογία του, αξιοποιώντας τις

νέες δυνατότητες, βρήκε νέα κίνητρα εργασίας και ανέκτησε την επιθυμία του για περισσότερη εργασία.

Το Ειδικό σχολείο προσκάλεσε τους δωρητές για μία ολιγόλεπτη παρουσίαση ενός μουσικού προγράμματος και παιδιά, εκπαιδευτικοί και διευθύνση ευχαρίστησαν για πολλοστή φορά τους επενδυτές. Οι επενδυτές έφυγαν από τον χώρο του σχολείου ικανοποιημένοι, χαρούμενοι και με αισθήματα αυτό-ολοκλήρωσης όπως οι ίδιοι δήλωσαν.

Κλείνοντας, η επικοινωνία σχολείου – επενδυτών δεν σταμάτησε. Η επιχείρηση προσκάλεσε για επίσκεψη στα εργοστάσιά της μαθητές και εκπαιδευτικούς και το σχολείο σε κάθε του πολιτιστική εκδήλωση προσκαλούσε τους επενδυτές.

Στόχος του Μοντέλου EduCrowdfunding είναι να ενεργοποιήσει τους συμβαλλόμενους της κοινωνίας να συνεισφέρουν στο σχολείο με τον δικό τους τρόπο εισπράττοντας άυλες ανταμοιβές σε κάθε επίπεδο προσωπικής τους ανάγκης. Η εφαρμογή του μοντέλου ανταπέδωσε στους επενδυτές και τους άφησε ικανοποιημένους. Από την άλλη πλευρά η εφαρμογή του μοντέλου χάρισε άυλες ανταμοιβές και στο ίδιο το σχολείο –μαθητές και εκπαιδευτικούς– πέραν των υλικών και οικονομικών εισροών που προήλθαν από τους επενδυτές. Βρέθηκαν οικονομικοί πόροι, οι οποίοι αξιοποιήθηκαν με τον κατάλληλο τρόπο και μετασχηματίστηκαν σε προσωπικές ανάγκες, κοινωνικές επενδύσεις και απέδωσαν οφέλη. Οι ανταποδοτικές άυλες ανταμοιβές έκαναν τους επενδυτές να επαναλάβουν πράξεις δωρεών σε σχέση με τους υπόλοιπους δωρητές που δεν εισέπραξαν τίποτε παραπάνω από μία απλή ευχαριστήρια επιστολή.

Με την χρήση του οικονομικού μοντέλου δωρεών και ανταμοιβών από το πλήθος γίνεται πλέον εφικτή η προσπάθεια αναβάθμισης του σχολικού περιβάλλοντος, η οποία σταματά στην μη διαθεσιμότητα των κατάλληλων οικονομικών πόρων από το κράτος. Έρχεται η ίδια η κοινωνία να βοηθήσει στην αλλαγή του σχολείου συνεισφέροντας με τον δικό της τρόπο στον εκπαιδευτικό ανασχεδιασμό, όπως αυτός έχει μελετηθεί από τους ειδικούς επιστήμονες και ερευνητές.

Συζήτηση – Συμπεράσματα

Το μοντέλο EduCrowdfunding έρχεται να ενισχύσει οικονομικά το σχολείο με έναν πρωτότυπο τρόπο, ο οποίος μετατρέπει τους οικονομικούς πόρους σε άυλες ανταμοιβές / συναισθηματικές ικανοποιήσεις / κοινωνικό έργο. Σε μία περίοδο που η χώρα μας διανύει δύσκολες οικονομικές συγκυρίες, το μοντέλο αυτό δεν αποτελεί μόνο μία μορφή εναλλακτικής χρηματοδότησης αλλά χαρακτηρίζεται και από κατάθεση κοινωνικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών τόσο στις σχολικές μονάδες όσο και στην κοινωνία γενικότερα. Οι πόροι αυτοί εισέρχονται από τα μέλη της ίδιας της κοινωνίας μέσα στην σχολική μονάδα. Με αυτόν τον τρόπο υλοποιούνται όλες οι έρευνες και τα εξερχόμενα πορίσματά τους, αναβαθμίζοντας το σχολικό περιβάλλον με τις κατάλληλες αλλαγές που γίνονται δεκτές από την Επιστήμη.

Αυτός ο τρόπος αναβάθμισης της σχολικής μονάδας, δεν αποτελεί απλά ένα μέσο χρηματοδοτικής ενίσχυσης, αλλά δημιουργεί δεσμούς μεταξύ των σχολικών μονάδων της κοινωνίας με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις που εντάσσονται σε αυτήν. Όλοι μαζί συμβάλλουν στην αναβάθμιση του σχολικού χώρου απολαμβάνοντας όλα τα οφέλη που δημιουργεί και έτσι το σχολείο από την πλευρά του πετυχαίνει την αναβάθμισή του και συνδέεται με την ευρύτερη κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο ο κάθε

πολίτης, η κάθε επιχείρηση και κάθε ύπαρξη της κοινότητας εισέρχεται με τα προσωπικά του κίνητρα και ενισχύει το εκπαιδευτικό έργο όπου αυτό έχει ανάγκη. Επαναπροσδιορίζεται ο ρόλος όλων των κοινωνικών εταίρων και έτσι πετυχαίνεται η κοινωνική ολοκλήρωση.

Βεβαιώθηκε στο πείραμα η είσοδος των προσωπικών εσωτερικών κινήτρων των δωρητών-επενδυτών της κοινωνίας στην σχολική μονάδα. Υπήρξε αλληλεπίδραση μεταξύ της σχολικής μονάδας και των δωρητών-κοινωνικών εταίρων, μέσω των αμοιβαίων φιλοξενιών στους αντίστοιχους χώρους. Το σχολείο γνώρισε την επιχείρηση της κοινωνίας και η επιχείρηση βοήθησε στην αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσω της ανανέωσης του χώρου του σχολείου. Έμαθε τα αποτελέσματα από την οικονομική συμμετοχή της και εισέπραξε τις άυλες ανταμοιβές που επιδίωκε.

Σημαντικό κρίνεται να αναφερθεί η διάχυση της όλης διαδικασίας στην κοινωνία. Αυτές οι πράξεις εισακούγονται στην ευρύτερη περιοχή. Και έτσι οι πολίτες έρχονται πιο κοντά στο έργο του σχολείου και το σχολείο πιο κοντά στην κοινωνία.

Κλείνοντας, μέσα από την όλη διαδικασία, την οποία οι ερευνητές ονομάζουν ολοκληρωτική, λόγω της συμμετοχής όλων των Επιστημών που περιβάλλουν την εκπαιδευτική διαδικασία, μπορούμε να αποτυπώσουμε την επιτυχία της εκπαιδευτικής αλλαγής ως την διεπιστημονική συνεργασία και αλληλεγγύη που θεσπίζει άτυπους νόμους και πορίσματα με κύριο στόχο την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου που λαμβάνει χώρα μέσα στην σχολική μονάδα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα

Judith, B. (1997). *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας. Οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες*. Αθήνα: Gutenberg.

Βάμβουκας, Μ. (2006). *Εισαγωγή στην ψυχολογική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Γερμανός, Δ. (1984). *Το παιδί και ο χώρος του στο ελληνικό δημοτικό Σχολείο*. Στο *Τεχνικά Χρονικά* (1-2).

Γερμανός, Δ. (1993). *Χώρος και διαδικασίες αγωγής*. Αθήνα: Gutenberg.

Γερμανός, Δ. (1994). *Υλικός χώρος, εκπαιδευτικά και πολιτισμικά μμοντέλα στο ελληνικό δημοτικό σχολείο*. Στο *Εκπαιδευτικά* (34-35) 1994.

Γερμανός, Δ. (2000). Παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του σχολικού χώρου: Μια προσέγγιση της αναβάθμισης του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος μέσα από την αλλαγή της σχέσης του παιδιού με το χώρο. Στο Δ. Γερμανός, Μ. Κανατσούλη (επιμ.) (2010) ΤΕΠΑΕ 09, Πρακτικά επιστημονικών εκδηλώσεων του ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ, 2007-09, σ. 21-54. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ/ University Studio Press.

Γερμανός, Δ., Αρβανίτη, Α., Γρηγοριάδης, Α., Κλιάπης, Π. (2007α). *Οι αντιλήψεις των μαθητών για τη νέα συνεργατική τους τάξη και τα κριτήρια με τα οποία την αξιολογούν*.

Στο Χατζηδήμου, Δ. κ.ά. (επιμ.) (2006). *Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*. Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, 24-26.10.2006, 487-495. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης, τόμος Β.

Κάπος, Π. (2014). *Crowdfunding και βιβλίο: η «πατρωνία» στην ψηφιακή εποχή*.

Διαθέσιμο στο: <http://www.literature.gr/crowdfunding-ke-vivlio-i-patronia-stin-psifiaki-epochi-tou-panagioti-kapou/>.

Κυθραιώτης, Α. (2012). Η φύση της αλλαγής στους σύγχρονους οργανισμούς. Στο Π. Πασιαρδής (επιμ.), *Διαχείριση αλλαγής, σχολική αποτελεσματικότητα και στρατηγικός σχεδιασμός* (Τόμος Ι: Διαχείριση αλλαγής, σχολική αποτελεσματικότητα και βελτίωση), σ.1-28. Λευκωσία: Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Το λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας* (2η Έκδοση). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

Ξενόγλωσση

Baeck, P. και Collins, L. (2013). *Working the crowd: A short guide to crowdfunding and how it can work for you*. Λονδίνο: Nesta.

Castrataro, D. (2011). *A Social History of Crowdfunding*. Στο *Social Media Week*. Διαθέσιμο στο: <http://socialmediaweek.org/blog/2011/12/a-social-history-of-crowdfunding/#.UhdMvtL0Eus>. Ανακτήθηκε: 29/6/2013.

Crowdsourcing.org (2013). Crowdsourcing, (Definitions/Examples). Διαθέσιμο στο: <http://www.crowdsourcing.org/document/crowdsourcingdefinitionexamples/1363>. Ανακτήθηκε: 29/6/2013.

York-Barr, J. και Duke, K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of educational research* 74(3): 255-316.

Fundable (2013). *The History of Crowdfunding*. Διαθέσιμο στο: <http://www.fundable.com/crowdfunding101/history-of-crowdfunding>. Ανακτήθηκε: 29/6/2013.

Hemer, J. (2011). *A snapshot on crowdfunding* (No. R2/2011). Working papers firms and region.

Herzberg, F., Maunser, B. και Snyderman Bloch, B. (1993). *The motivation to work*. New Brunswick, N. J. USA: Transaction Publishers.

Kleemann, F., Gunter Voss G., και Rieder, K. (2008). *Un(der) paid Innovators: The Commercial Utilization of Consumer Work through Crowdsourcing*. Στο *Science, Technology & Innovation Studies* (4:1): 5-26.

Mollick, E. (2013). *The dynamics of crowdfunding: An exploratory study*. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.06.005>.

Nordicity (2012). *Crowdfunding in a Canadian Context: Exploring the Potential of Crowdfunding in the Creative Content Industries*. Toronto, Ontario.

OECD (2014). *Measuring Innovation in Education: A new Perspective*. Στο *Educational Research and Innovation*. OECD Publishing. Διαθέσιμο στο: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264215696-en>. Ανακτήθηκε: 27/4/2015.

Powers, T. V. (2012). SEC regulation of crowdfunding intermediaries under Title III of the JOBS Act. Στο *Banking and Financial Services Policy Report* 10 (31): 1-7.

Ramsey, Y. A. (2012). What the heck is crowdfunding?. Στο *Business people*. Διαθέσιμο στο: <http://www.businesspeople.com/Post/757/what-the-heck-is-crowdfunding>. Ανακτήθηκε: 5/7/2013.

Rochet, J. - C., και Tirole, J. (2003). Platform Competition in two-sided Markets. Στο *Journal of the European Economic Association* (1:4): 990-1029.

Rothler, D. και Wenzlaff, K. (2011). *Crowdfunding Schemes in Europe*. Στο *European Expert Network on Culture Report*.

Schwiebacher, A. και Larralde, B. (2010). Crowdfunding of small entrepreneurial ventures. Στο *SSRN Electronic Journal*.

Spinrad, P. (2012). Crowdfunding is gamification solving real problems. Crowdsourcing.org. Διαθέσιμο στο: <http://www.crowdsourcing.org/editorial/Crowdfunding-isgamification-solving-real-problems/22032>. Ανακτήθηκε: 12/6/2013.

Stephen P. R., Verhulst, L. S., DeCenzo, A. D. (2015). Fundamentals of Human Resource Management, 11th Edition.

Wheat, R. E., Wang, Y. Byrnes, J. E. και Ranganathan, J. (2013). *Raising money for scientific research through Crowdfunding*. Στο *Trends in Ecology and Evolution* 28(2): 71-72.